

Perus- ja ihmisoikeudet lainvalmistelussa

Erityisesti terveysoikeudellisessa sääntelyssä

Sosiaali- ja terveysalan eettiset periaatteet – ovatko ne edelleen valideja tulevaisuudessa?

Nuukso 22.8.2018

Oikeusoppineet kritisoivat lainvalmistelua Suomessa: ”Ihmisoikeudet eivät ole muotia”

Asiantuntijat kritisoivat Helsingissä pidetyssä seminaarissa lainvalmistelijoita ihmisoikeuksien jättämisestä vähälle huomiolle.

Politiikka 12.9.2016 klo 18:47

”Heidät pitäisi pakottaa menemään johonkin oppiin, missä perusasiat opetetaan, ettei meiltä vaadita sellaista, mikä on juridisesti katsottuna tuhoon tuomittua. Kun päättäjillä ei monestikaan ole kovin paljon hajua siitä, mitä voidaan tehdä ja mitä ei voida tehdä, kun ajatellaan vaikka **perustuslainäkökulmaa**. Tästä on puhuttu paljon, mutta se ei tahdo toteutua millään (...)

(Rantala: Lainvalmistelun laatu hallituksen kärkihankkeissa 2011)

Eettiset periaatteet

Ihmisoikeudet

Perusoikeudet

Lait

Lainvalmistelun perusoikeusulottuvuudesta

- Toisaalta perusoikeuksien alaan kuuluvista asioista tulisi säätää lailla (*aktiivinen ulottuvuus*), toisaalta taas lakeja säädettäessä tulisi ottaa perusoikeudet huomioon (*passiivinen ulottuvuus*).
- Prosessuaalinen puoli: **miten** valmistellaan lainsäädäntöä, jossa perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat?
- Sisällöllinen puoli: **mitä** perus- ja ihmisoikeuksia ko. lakihankkeessa on toteutettava?

Miten? Lainvalmisteluohjeet ja –normit

- Keskeisimmät ohjeet:
 - [Lainvalmistelun prosessiopas](#) ”selvitetään perustuslakia sekä perus- ja ihmisoikeuksia koskevat kysymykset ”
 - [Lainkirjoittajan opas](#) ”valtiojärjestyksen perusteet ja perustuslain asema lainvalmistelussa sekä perusoikeudet lainkohdittain”
 - [Hallituksen esityksen laatimisohteet, HELO](#) ”Lakiehdotukset valmistellaan perustuslain mukaisiksi. ”
- Oikeusministeriön laintarkastusyksikkö.
- Hallituksen esitys valmistellaan **virkevastuulla** ministeriössä ja esitellään **esittelijän vastuulla** valtioneuvoston yleisistunnossa (PL 118 §).
- PL 108 §: Oikeuskansleri valvoo lainmukaisuutta, perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.
- PL 74 §: Perustuslakivaliokunta: perustuslainmukaisuus ja suhde ihmisoikeussopimuksiin.

Mitä? Ihmisoikeusinstrumentit ja perustuslaki

- Ks. Lista terveysoikeuden kannalta keskeisistä ihmisoikeusinstrumenteista.
 - Lyhyitä, yleisiä selkänöjiä, joista monet lakeina voimassa Suomessa.
- Perustuslaki 22 §:

Perusoikeuksien turvaaminen

Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Harvinaista lihassurkastumatautia sairastavan Venla Rädyn sähköpyörätuoli meni rikki jo keväällä, mutta uutta ei kuulu – Hus jonoista: Kokenut työntekijä jäi eläkkeelle

Venla Rätty ei ole koskaan kävellyt ja kättelee nostamalla etu- ja keskisormiaan.

Venla Rätty asuu Helsingin Vuosaaressa. (KUVA: EMILIA ANUNDI / HS)

JOKELA kertoo, ettei Husilla ole kategorista kieltoa kahden sähköisen apuvälineen myöntämisestä yhdelle asiakkaalle.

Apuvälineiden luovutusperiaatteita on kuitenkin yhtenäistetty muiden sairaanhoitopiirien kanssa. Käytännössä se voi tarkoittaa, että joidenkin ihmisten aiemmat edut heikkenevät, **Jokela** kertoo.

Hänen mukaansa apuvälineitä myönnetään tarveharkintaisesti. Tarpeen määrittelyssä taas nojataan sosiaali- ja terveysministeriön kiireettömän hoidon perusteisiin. Niissä todetaan, että julkisella terveydenhoidolla pyritään takaamaan potilaan selviytyminen ”välttämättömistä päivittäisistä toiminnoista”.

”Tämä sama keskustelu koskee kaikkea sosiaali- ja terveydenhuoltoa: kuinka laajasti yhteiskunnan pitäisi korvata eri asioita?”

HUS apuvälinekeskus: ”... apuvälineitä myönnetään tarveharkintaisesti. Tarpeen määrittelyssä taas nojataan sosiaali- ja terveysministeriön kiireettömän hoidon perusteisiin. Niissä todetaan, että julkisella terveydenhoidolla pyritään takaamaan potilaan selviytyminen ”**välttämättömistä päivittäisistä toiminnoista**”.” (HS 10.8.2018)

Ensisijaisesti turvataan apuvälineet, jotka ovat välttämättömiä elintärkeiden ja keskeisimpien päivittäisten toimintojen ylläpitämiseksi tai jotka ovat välttämättömiä henkilön itsenäisen suoriutumisen tukemisessa. (Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet 2010, 2. korjattu painos.)

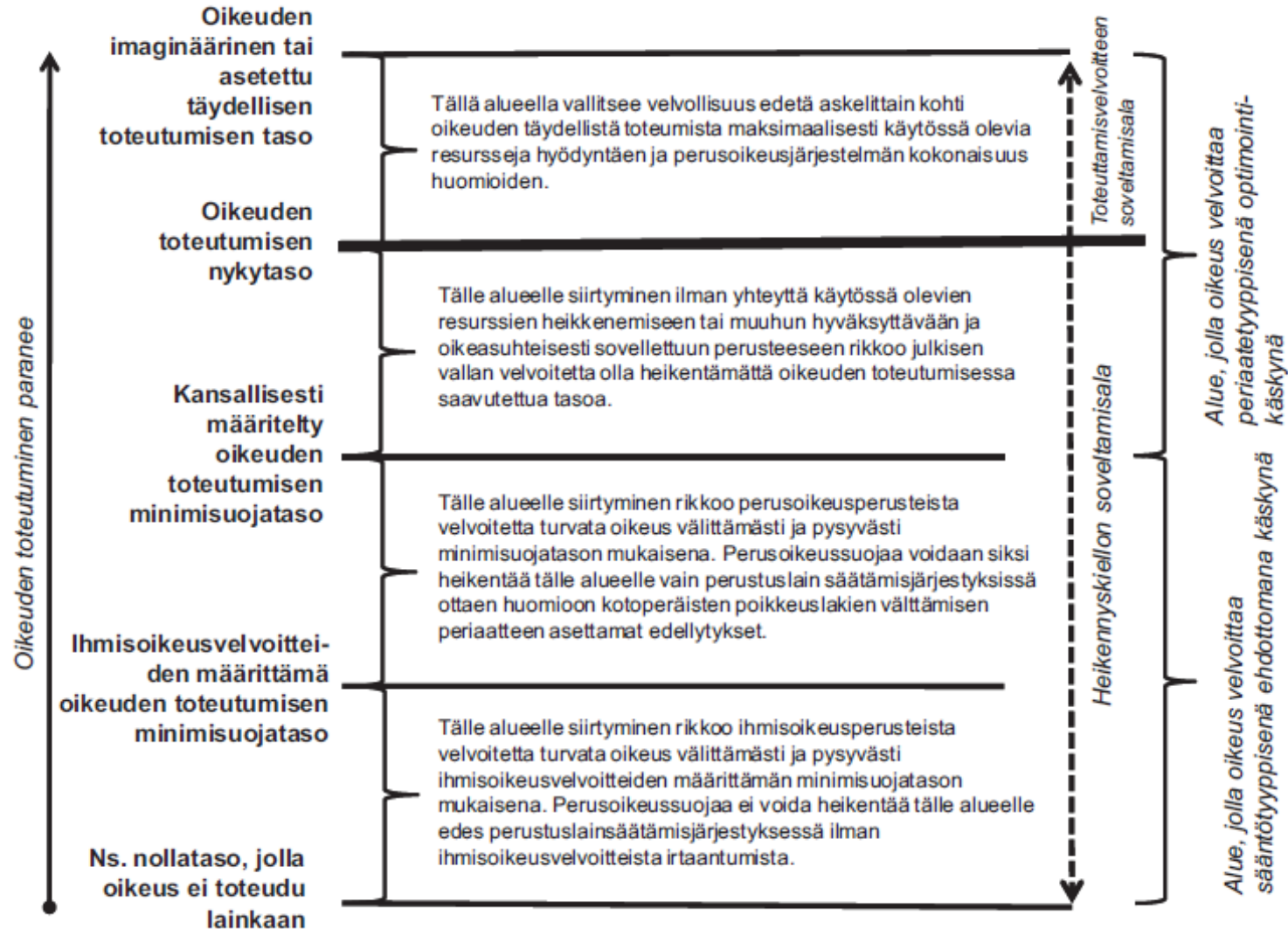
Perustuslaki 19.3 §: ”riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut” tarkoittaa ”edellytykset toimia **yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä**” (HE 309/1993 vp)

YK:n vammaissopimus ja laki 373/2015 ”...lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.”

”...toteuttavat tehokkaat toimet varmistaa vammaisille henkilöille **mahdollisimman itsenäisen henkilökohtaisen liikkumisen**, muun muassa:

... b) helpottamalla laadukkaiden liikkumisen apuvälineiden, ... saatavuutta ... , muun muassa tarjoamalla niitä kohtuulliseen hintaan;

Perusoikeuden heikennyskielto

Tarkastelussa terveydenhuollon lainsäädäntö

26 lakia

- Terveydenhuollon yleislainsäädäntö
- Terveydenhuollon erityislainsäädäntö
- Tiettyjä henkilöryhmiä koskeva lainsäädäntö
- Lisääntymisterveyttä koskeva sääntely
- Bio-oikeudellinen ja lääketieteellistä tutkimusta koskeva sääntely
- Muuta

49 hallituksen esitystä, jotka annettu uuden perustuslain aikana eli 1.3.2000 jälkeen.

YHTEENVETOA

Laki voimaan uuden perustuslain jälkeen (1.3.2000-)	12/26 kpl
Säätämisyjärjestysperustelut (alkuperäinen HE 1.3.2000-)	10+1/12 kpl
Käsitelty PeV (alkuperäinen HE 1.3.2000-)	7/12kpl
Säätämisyjärjestysperustelut ei-teknisessä muutos HE	42/49 kpl
Käsitelty PeV (ei-tekninen muutos HE)	13/49kpl
PeV edellyttänyt muutoksia (kaikki)	12/20 kpl

Mielenkiintoista

Erittäin niukat säätämisperustelut:

Perusteluissa tuodaan vain esille eräitä sellaisia sääntelykohteita, joihin liittyy perustuslain säännöksiin liittyviä näkökohtia, mutta näitä ei edes pyritä arvioimaan perustuslain valossa. Valiokunta pitää **erittäin tärkeänä**, että etenkin tämänkaltaisen mittavan ja useiden perustuslain säännösten kannalta merkityksellisen esityksen yhteydessä tehdään kattavasti selkoa ehdotusten suhteesta perustuslakiin. Säätämisperusteluissa on tällöin tarkasteltava ehdotusten **perustuslain kannalta merkityksellisiä säännöksiä** ja esitettävä arvio siitä, millä perusteilla niiden katsotaan olevan **sopuissa perustuslain**, ja tarpeen mukaan myös Suomea sitovien kansainvälisten **ihmisoikeusvelvoitteiden**, kanssa.

Terveysturvalaki (HE 90/2010 vp ja PeVL 41/2010 vp)

Mielenkiintoista

Pykälien laatiminen eduskunnassa:

Perustuslakivaliokunta pitää **varsin ongelmallisena ja epätyytyttävänä** sitä, että hallituksen esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia joudutaan näin laajasti **täydentämään ja korjaamaan eduskuntakäsittelyssä**. Ministeriön selvitysten varaan perustuva menettely ei perustuslain esitöiden (HE 309/1998 vp, s. 121/II) mukaan sovellu hyvin yhteen valtiosäännön periaatteiden kanssa silloin, kun on kyse laajojen sisällöllisten muutosehdotusten tekemisestä.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977; YK:n vammaissopimuksessa edellytetyt lainsäädäntötoimet (HE 96/2015 vp sekä PeVL 15/2015 vp ja PeVL 12/2016 vp)

Mielenkiintoista

Hallituksen ”toimimattomuus”:

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain 8 §:n 2 momentin mukaan **kuolema on todettava** siten kuin sosiaali- ja terveysministeriön **asetuksella** säädetään. Ottaen huomioon perustuslain 7 §:n säännöksen oikeudesta elämään ja 80 §:n 1 momentin säännöksen, jonka mukaan **yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla**, valiokunta pitää välttämättömänä, että valtioneuvoston piirissä ryhdytään **välittömästi** toimenpiteisiin kuoleman toteamista koskevan perussäännöksen säätämiseksi lain tasolla.

(PeVL 11.5.2010; muutosta ei ole tehty 22.5.2018)

Meidän, teidän, heidän tehtävä

YLEISKOKOUS

antaa TÄMÄN IHMISOIKEUKSIEN YLEISMAAILMALLISEN JULISTUKSEN kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi, jotta **kukin yksilö** ja kukin yhteiskuntaelin pyrkisi, pitäen alati mielessään tämän julistuksen, valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista sekä turvaamaan jatkuvin kansallisin ja kansainvälisin toimenpitein niiden yleisen ja tehokkaan tunnustamisen ja noudattamisen sekä itse jäsenvaltioiden kansojen että niiden oikeuspiirissä olevien alueiden kansojen keskuudessa.